

Sygn. akt IV CSK 655/12

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 23 maja 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Krzysztof Pietrzykowski

w sprawie z powództwa M. Ż.
przeciwko D. BANK P. Spółce Akcyjnej w W.
o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 23 maja 2013 r.,
skargi kasacyjnej powoda
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 13 lipca 2012 r.,

**oddala skargę kasacyjną;
zasądza od powoda na rzecz pozwanego kwotę 3600 (trzy
tysiące sześćset) złotych tytułem kosztów postępowania
kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powód M. Ż. wytoczył powództwo przeciwko D. Bankowi P. S.A. w W., w którym domagał się na podstawie art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego w postaci wyroku Sądu Okręgowego w O. zasądzającego na od niego, na rzecz pozwanego kwotę 973 499,74 zł z ustawowymi odsetkami od 23 kwietnia 2007 r., z ograniczeniem jego odpowiedzialności do nieruchomości miejskiej zabudowanej położonej w O. – G. Kwota ta została zasądzona od powoda jako dłużnika rzeczowego z tytułu ustanowienia hipoteki na jego nieruchomości. W uzasadnieniu żądania powód twierdził, że dokonał potrącenia z wierzytelności pozwanego wierzytelności w takiej samej kwocie jak objęta tytułem wykonawczym, przysługującej mu z tytułu odszkodowania należnego od poprzednika prawnego pozwanego - Banku A. w Polsce w S.A w W. Bank ten wyrządził szkodę Spółce z o.o. W. w G., a powód nabył wierzytelność z tego tytułu przez przystąpienie do długu spółki w stosunku do banku.

Pozwany bank wnosił o oddalenie powództwa. Podnosił, że nie zachodzą przesłanki do przypisania bankowi odpowiedzialności kontraktowej ani deliktowej za szkodę, której według twierdzeń powoda miała doznać Spółka W., a nadto zarzucił brak uprawnienia po stronie powoda do podnoszenia zarzutów przysługujących tej spółce zarówno na podstawie art. 375 k.c. jak i w oparciu o art. 73 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 ze zm. – dalej jako u.k.w.h.).

Sąd Okręgowy w O. wyrokiem z dnia 21 grudnia 2011 r. oddalił powództwo w oparciu o następujące ustalenia.

Pozwany bank jest następcą Banku A. w Polsce S.A. w W. W dniu 1 sierpnia 1997 r. między spółką W. a konsorcjum bankowym, w skład którego wchodził Bank A. w Polsce S.A. (bank wiodący) i Bank BP w W., została zawarta umowa kredytowa nr 167/97, na podstawie której spółce został udzielony kredyt na wybudowanie hotelu w łącznej wysokości nieprzekraczającej 9 300 000 DM. Zabezpieczeniem kredytu była między innymi hipoteka na nieruchomościach należących do powoda położonych przy ul. O. [...] w O. i w O. – G. W dniu

zawarcia umowy kredytowej, zgodnie z określonymi w niej warunkami zabezpieczenia kredytu, zawarta została między powodem, spółką W., jako kredytobiorcą i działającym w imieniu konsorcjum bankowego bankiem wiodącym umowa przystąpienia przez powoda do długu kredytobiorcy, ustanawiająca zasadę solidarnej odpowiedzialności powoda i kredytobiorcy z tytułu udzielonego spółce W. kredytu. Umowa kredytowa określała skutki jej nienależytego wykonania i przypadki, w których bank wiodący mógł wypowiedzieć umowę i postawić część lub całości kredytu w stan wymagalności, bez zachowania okresu wypowiedzenia. Po wyczerpaniu tego kredytu Bank A. w Polsce S.A. udzielił Spółce W. na podstawie kolejnych umów kredytowych trzech kredytów krótkoterminowych po 200 000 zł a w dniu 22 września 1998 r. kredytu w wysokości 2 000 000 zł. Pismem z dnia 17 maja 1999 r., podpisanym przez dyrektora departamentu kredytów - prokurenta łącznego, bank wiodący wypowiedział powodowi i spółce W. umowę kredytową nr 167/97 wzywając kredytobiorców do zapłaty w ciągu siedmiu dni kwoty 10 286 389, 26 DM. Jako przyczyny wypowiedzenia wskazano: obciążenie przez spółkę majątku bez zgody banków kredytujących, znaczne przekroczenie budżetu inwestycji i realizowanie inwestycji niezgodnie z zatwierdzonym przez bank planem. Decyzję o wypowiedzeniu kredytu zaakceptował Bank BP. W dniu 30 czerwca 1999 r. pozwany bank wystawił bankowy tytuł egzekucyjny nr 4 obejmujący roszczenia o zwrot przedmiotowego kredytu przeciwko spółce W., powodowi i Polskiemu Związkowi Niewidomych (poręczycielowi), który Sąd Rejonowy w O. postanowieniem z dnia 6 lipca 1999 r. opatrzył klauzulą wykonalności. Wyrokiem z dnia 22 listopada 2006 r. Sąd Okręgowy w O. uwzględnił powództwo M. Ż. o pozbawienie wykonalności tego tytułu w całości z powodu nieprawidłowej (jednoosobowej) reprezentacji pozwanego banku przy czynności wypowiedzenia umowy kredytowej, co powodowało, że była ona bezskuteczna. Postanowieniem z dnia 20 kwietnia 2001 r. Sąd Rejonowy w O., na wniosek spółki W. ogłosił jej upadłość. W wytoczonej wcześniej sprawie przeciwko pozwanemu bankowi i Bankowi BP S.A. w W. powód domagał się zasądzenia odszkodowania z tytułu niezrealizowania przewidywanych świadczeń i pozbawienia określonych korzyści w następstwie czynu niedozwolonego wyrządzonego spółce W. Wyrokiem z dnia 16 lipca 2003 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił powództwo. Postanowieniem z dnia

17 czerwca 2008 r. sędzia komisarz ponownie stwierdził brak przesłanek do nakazania syndykowi masy upadłości spółki W. wystąpienia z powództwem przeciwko pozwanemu i Bankowi BP o odszkodowanie. Zażalenie upadłego na to postanowienie zostało oddalone. W piśmie z dnia 28 kwietnia 2009 r. powód złożył pozwanemu oświadczenie o potrąceniu wierzytelności przysługującej spółce W. tytułem szkody za bezprawne i nieuzasadnione wypowiedzenie umowy kredytowej i bezprawne wystawienie tytułu egzekucyjnego nr 4 z 30 czerwca 1999 r. z wierzytelnością zasądzoną od powoda jako dłużnika hipotecznego wyrokiem Sądu Okręgowego w O. z dnia 7 listopada 2007 r. w kwocie 973.499,74 zł. Szkada spółki - jak podał - obejmuje sprzedaż należących do niej nieruchomości po zaniżonych cenach i utracone korzyści.

Oceniając dopuszczalność żądania pozwu na gruncie art. 375 § 1 k.c. Sąd Okręgowy uznał, że powód jako dłużnik solidarny nie może bronić się zarzutami, które przysługują osobiście innemu dłużnikowi, a więc zarzutem potrącenia z wierzytelności banku kredytującego wierzytelności przysługującej spółce W. w stosunku do tego banku. Jako dłużnik solidarny powód mógłby natomiast powoływać się na zarzuty przysługujące mu osobiście względem wierzyciela i zarzuty wspólne wszystkim dłużnikom solidarnym. Równocześnie jednak Sąd Okręgowy przyjął, że powód jako dłużnik hipoteczny jest uprawniony na podstawie art. 73 u.k.w.h. do podnoszenia względem wierzyciela takich zarzutów, jakie przysługiwały w stosunku do niego dłużnikowi osobistemu (spółce W.), a więc także zarzutu potrącenia.

W związku z tym za celowe uznał rozważenie okoliczności wskazanych w oświadczeniu powoda o potrąceniu wierzytelności i dokonanie oceny, czy – zgodnie z jego twierdzeniem – wypowiedzenie umowy kredytowej przez bank w dniu 17 maja 1999 r. było bezprawne i merytorycznie nieuzasadnione. Wskazał przy tym, że wyrok Sądu Okręgowego w O. pozbawiający wykonalności bankowy tytuł egzekucyjny wystawiony między innymi przeciwko powodowi jako współdłużnikowi solidarnemu z umowy kredytowej nie pozbawia sądu orzekającego w obecnej sprawie możliwości dokonania własnych ustaleń i oceny odnośnie do tego, czy zaistniały wskazane przez bank merytoryczne przesłanki uzasadniające

rozwiązanie umowy kredytowej na skutek nienależytego wykonywania jej przez spółkę W.

Z przyczyn faktycznych i prawnych szczegółowo opisanych w motywach swojego wyroku Sąd Okręgowy doszedł do wniosku, że to Spółka W. nie wywiązała się z umowy kredytowej, co uprawniało bank do zastosowania § 15 ust. 1 pkt 1,2,3,4 i 8 i ust. 2 umowy kredytowej i postawienia kredytu w stan wymagalności bez zachowania okresów wypowiedzenia. Stwierdził, że w ustalonych okolicznościach sprawy brak jest podstaw do przyjęcia, że niewywiązanie się przez spółkę z umowy nastąpiło z przyczyn, za które odpowiedzialność ponosiłby pozwany na podstawie art. 471 k.c. Nie podzielił stanowiska powoda, że fakt odmowy udzielenia spółce W. dalszego kredytu w kwocie 4 500 000 DM może być oceniony jako czyn niedozwolony, w następstwie którego spółka poniosła szkodę.

Zaskarżonym obecnie wyrokiem Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda od wyroku Sądu Okręgowego.

Sąd Apelacyjny podzielił pogląd Sądu Okręgowego odnośnie do wykładni art. 375 § 1 k.c., w myśl którego dłużnik solidarny nie może bronić się zarzutami, które przysługują osobiście innemu dłużnikowi; może przeciwstawić wierzycielowi tylko własne prawo podmiotowe. Przepis ten nie zezwala dłużnikowi solidarnemu na potrącenie w stosunku do wierzyciela, cudzej wierzytelności tj. wierzytelności, która przysługuje innemu dłużnikowi solidarnemu. Podkreślił przy tym, że na skutek przystąpienia do długu na podstawie umowy z dnia 1 sierpnia 1997 r. powód wstąpił jedynie w bierną stronę stosunku obligacyjnego, obok dotychczasowego dłużnika lecz nie stał się jednocześnie wierzycielem banku, chociażby na podstawie umowy cesji wierzytelności spółki W. wobec banku. Powód nie mógł więc przeciwstawić wierzytelności pozwanego takiej wierzytelności, która mu nie przysługiwała i doprowadzić na skutek złożenia oświadczenia o potrąceniu do umorzenia wierzytelności objętej tytułem wykonawczym.

Odmienne niż Sąd Okręgowy ocenił natomiast Sąd Apelacyjny kwestię dopuszczalności podnoszenia przez powoda jako dłużnika rzeczowego zarzutów, które przysługiwałyby dłużnikowi osobistemu (spółce W.), w tym także zarzutu potrącenia. Wskazał, że właściciel nieruchomości nie może wykonywać

przysługujących dłużnikowi osobistemu uprawnień kształtujących, uprawnień do jednostronnego żądania od sądu ukształtowania stosunku prawnego ani innego rodzaju uprawnień, które jednostronnie w sposób konstytutywny zmieniają treść zabezpieczonej wierzytelności lub ją umarzają. Prowadziłoby to bowiem do ingerencji właściciela nieruchomości w stosunek prawny, którego nie jest stroną. Właściciel nieruchomości nie może więc potrącić wierzytelności, która przysługuje dłużnikowi osobistemu przeciwko wierzycielowi hipotecznemu z wierzytelnością zabezpieczoną hipoteką. W przypadku hipoteki nie obowiązuje przepis podobny do art. 883 § 1 k.c., który przyznaje wierzycielowi kompetencje do dokonania takiego potrącenia.

Niezależnie od tego Sąd Apelacyjny, dzieląc ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, przychylił się do oceny odnośnie do istnienia opisanych przez ten Sąd przyczyn uzasadniających wypowiedzenie przez bank umowy kredytowej spółce W. wskazując, że wystąpienie każdej z tych przyczyn osobno dawało już dostateczną podstawę do tego. W tej sytuacji, wobec braku przesłanek odpowiedzialności pozwanego na obu powoływanych przez powoda podstawach, za bezcelowe uznał – tak jak uprzednio Sąd Okręgowy – prowadzenie dowodów na okoliczność wysokości szkody poniesionej przez spółkę w następstwie wypowiedzenia jej umowy kredytowej.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sadu Apelacyjnego powód zarzucił naruszenie art. 73 u.k.w.h. przez błędną wykładnię i przyjęcie, że właściciel nieruchomości nie może skutecznie złożyć oświadczenia o potrąceniu wierzytelności przysługującej dłużnikowi osobistemu. Nadto dla zakwestionowania przyjętego w zaskarżonym wyroku stanowiska, że spółce W. przysługiwała w stosunku do pozwanego wierzytelność z tytułu szkody wyrządzonej jej przez poprzednika pozwanego, podniósł zarzuty naruszenia art. 382 k.p.c. i art. 415 k.c. w zw. z art. 416 k.c.

Wskazując na powyższe wnosił o uchylenie wyroków Sądów obu instancji i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Pierwszorzędne znaczenie dla oceny zasadności wniesionej skargi kasacyjnej ma zarzut naruszenia art. 73 u.k.w.h., którego wykładnia decydować będzie o potrzebie rozważania jej dalszych zarzutów. Trafnie w tym względzie przyjął Sąd Apelacyjny, że w razie nie przyznania powodowi uprawnienia do skorzystania z zarzutu potrącenia wierzytelności przysługującej spółce W. przeciwko pozwanemu, zbędne i bezprzedmiotowe dla rozstrzygnięcia staje się rozważanie kwestii dotyczących istnienia tej wierzytelności po stronie spółki, objętych obecnie pozostałymi zarzutami skargi kasacyjnej.

Nie budzi wątpliwości, że właściciel nieruchomości niebędący dłużnikiem osobistym może na podstawie art. 73 u.k.w.h. podnieść wobec wierzyciela hipotecznego, dochodzącego zaspokojenia z przedmiotu hipoteki, wszystkie zarzuty przysługujące mu osobiście przeciwko wierzycielowi. Będą to zarzuty dotyczące stosunku hipoteki odnoszące się do istnienia hipoteki, jej treści. Dłużnik rzeczowy może przedstawić do potrącenia własną wierzytelność przysługującą mu przeciwko wierzycielowi hipotecznemu. Właściciel nieruchomości może nadto podnieść przeciwko wierzycielowi hipotecznemu zarzuty przysługujące dłużnikowi osobistemu np. dotyczące nieważności jego zobowiązania czy niewykonania świadczenia wzajemnego przez wierzyciela hipotecznego, także wówczas gdy dłużnik osobistych zrzekł się ich po ustanowieniu hipoteki. Z uwagi na treść art. 77 u.k.w.h. właścicielowi nieruchomości nie przysługuje zarzut przedawnienia wierzytelności zabezpieczonej hipoteką. Wyłączenie to nie znajduje jednak zastosowania do roszczeń o świadczenia uboczne.

W piśmiennictwie prawniczym istnieje natomiast rozbieżność stanowisk co do wykładni art. 73 u.k.w.h., gdy chodzi o dopuszczalność podniesienia przez właściciela nieruchomości niebędącego dłużnikiem osobistym zarzutu potrącenia wierzytelności przysługującej dłużnikowi osobistemu przeciwko wierzycielowi hipotecznemu.

W uzasadnieniu stanowiska dopuszczającego taką możliwość podnosi się, że skoro właściciel nieruchomości może także podnieść zarzuty, których zrzekł się dłużnik osobisty, to podobnie należy potraktować zaniechanie podniesienia zarzutu potrącenia przysługującej mu wierzytelności z wierzytelnością hipoteczną.

Opowiadając się za poglądem przeciwnym - przyjętym w zaskarżonym wyroku – Sąd Najwyższy podziela trafną argumentację podnoszoną w doktrynie na jego poparcie. W tym zakresie wskazać trzeba, że możliwość dokonania potrącenia jest warunkowana wzajemnością roszczeń. Wyjątku od tej zasady, w postaci wyraźnego pozytywnego unormowania dopuszczającego możliwość potrącenia wierzytelności mimo braku wzajemności roszczeń, nie wprowadza art. 73 u.k.w.h. w stosunku do właściciela nieruchomości obciążonej hipoteką, tak samo jak art. 315 k.c. w stosunku do zastawcy. Potwierdzeniem, że reguła tworzenia przepisów w tym zakresie, oparta jest na dopuszczeniu potrącenia jako wyjątku od zasady wzajemności roszczeń, a nie na jego wyłączeniu jest art. 883 § 1 k.c., przyznający poręczycielowi, obok innych zarzutów, prawo kształtujące do złożenia oświadczenia woli o potrąceniu wierzytelności przysługującej dłużnikowi względem wierzyciela.

W świetle powyższego jako trafne ocenić należy stanowisko Sądu Apelacyjnego, że właściciel nieruchomości nie może dokonać potrącenia wierzytelności, która przysługuje dłużnikowi osobistemu przeciwko wierzycielowi hipotecznemu, z wierzytelnością zabezpieczoną hipoteką.

W tym stanie rzeczy skarga kasacyjna podlegała oddaleniu stosownie do art. 398¹⁴ k.p.c. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3, art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.